

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ตามแนวพุทธธรรมในโลกสังคมยุคใหม่ หรือที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์

นายวราเชศ ศิริประเสริฐศรี

นิสิตคุุณบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในโลกสังคมยุคใหม่หรือที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ การสื่อสารไร้พรมแดน กระแสสายธารแห่งข้อมูล ข่าวสาร (Communication) ได้ไหลท่วมทะลักสังคมโลกอย่างรุนแรง แบบไม่มีขอบเขต ไร้ขีดจำกัด การปิดกั้น หรือควบคุมแหล่งข้อมูลข่าวสารให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพล หรืออำนาจของใครผู้ใด แทบเป็นไปไม่ได้เลยในสังคมปัจจุบัน ทุกคนต้องยอมรับชะตากรรมที่ได้รับผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบ โดยตรงหรือโดยอ้อม การประดิษฐ์ค้นคว้าที่ทันสมัยล้ำยุคทางวิทยาศาสตร์อย่างบ้าคลั่ง เพื่อสนองกิเลสตัณหาของมนุษย์จากเครื่องมือสื่อสารทุกประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต โทรคมนาคม นิตยสาร เป็นต้น นั้นแสดงว่ามนุษย์มีความต้องการที่จะเรียนรู้เฉพาะกระบวนการพัฒนาโลกวัตตุนิยมเท่านั้น โดยลืมนึกถึง มหันตภัย และผลกระทบที่พึงได้รับจากเครื่องมือสื่อสารเทคโนโลยีสารสนเทศ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ แต่สำหรับการพัฒนาโลกแห่งนามธรรมซึ่งหมายถึงใจ หรือมโน ด้วยธรรมโอสธ ให้ใสสะอาดบริสุทธิ์ดุจบุปผชาติที่ปราศจากมลทินความเศร้าหมองคือความโลภ ความโกรธ ความหลง เพลิงกิเลสไฟกองใหญ่ที่เผาไหม้มนุษย์มาทุกภพทุกชาติ และกำลังเผาไหม้สังคมมนุษย์ในภพนี้ อย่างไม่ปราณีปราศรัยและอย่างเลือดเย็น ภัยธรรมชาติและภัยพิบัติที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์กำลังส่งผลให้ได้รับวิบากกรรมอย่างไม่รู้ตัว หลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพระสุคต ที่นับวันจะลดน้อยถอยลงไปจากดวงวิญญูณอันมีดบอดที่ไร้สติสัมปชัญญะ มนุษย์ไม่มีหลักธรรมความละอายบาปและความเกรงต่อกลัวบาป กล่าวคือธรรมโลกบาล คงเป็นเพราะมีอวิชชาเป็นเครื่องกั้น เนื่องด้วยกิเลสบังตาตันทนหาบังใจมนุษย์นั่นเอง

การใช้เครื่องมือสื่อสารทุกประเภท ข่าย มิจฉาววาจา การให้ร้ายประจานโคตรเหง้าศักราชของฝ่ายที่เห็นต่าง โดยข้อมูลอันเป็นเท็จ เพื่อสร้างความเสียหายให้กับฝ่ายตรงข้าม เป็นไปอย่างรุนแรง ซึ่งนำไปสู่ความบาดหมาง และทะเลาะ

วิวาทจนลุกลามเป็นแผลร้ายของสังคม เกิดความขัดแย้งและแตกแยกเป็นหลายฝักหลายฝ่ายหลายสี สร้างความมัวหมองให้กับตัวเองและความหายนะให้กับสังคมจำนวนมาก ครั้งแล้วครั้งเล่า เมื่อมองย้อนหลัง มันช่างหนาวเหน็บและมีดมืด

เป็นหมิ่นเท่าแสนเท่ายิ่งกว่าความหนาวเหน็บ ความมืด ในมหาโลกันตร์นรกขุมใหญ่ ครั้นจะเดินหน้าต่อไปก็มีแต่ปัญหา และอุปสรรค ดุจทะเลทรายที่แห้งแล้งทั่วกันดาร โอ อนิจจา เวรกรรมของประเทศไทย สังคมไทย ซึ่งเผชิญอยู่ ณ เวลานี้ โดยปราศจากพระเอกขี่ม้าขาว มาโอบอุ้มให้รอดพ้นจากมือมารร้ายของสังคม

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งอำนาจสิทธิ์ขาดบริหารราชการแผ่นดิน ทรงเป็นภาระหน้าที่ของพระมหากษัตริย์แต่เพียงพระองค์เดียว เมื่อในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และทรงใช้พระราชอำนาจโดยผ่านสภาผู้แทนราษฎร ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา อับบราฮัม ลินคอล์น นักกฎหมาย นักเลี้ยสละนักต่อสู้เพื่อชนทุกระดับชั้นได้กล่าววาทะอันเป็นอมตวาจา ข้ามยุคข้ามสมัยว่า “การปกครองระบอบประชาธิปไตย คือการปกครองโดยประชาชนเพื่อประชาชน” นักปราชญ์ฝรั่งบอกว่า ประชาธิปไตยไม่ใช่การปกครองที่ดีที่สุด แต่เป็นการปกครองที่เลวร้ายที่สุด เราอาจพูดต่อว่า “ในความเลวร้ายที่สุดประชาธิปไตยจะดีที่สุดเมื่อประชาชนมีคุณภาพมากที่สุด” เพราะฉะนั้นแล้วสังคมไทยจะต้องหาทางออกให้ประเทศอย่างเร่งด่วน ก่อนที่จะสายเกินแก้ คนส่วนใหญ่ว่าอย่างไร เมื่อเป็นฉันทานุมัติมติของสังคมก็ต้องว่าตามนั้น สังคมโลกมองทิศทางการแก้ไขปัญหาของประเทศไทย

เป็นอย่างไร คนไทยจะต้องตระหนักและพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ คือการไตร่ตรองใคร่ครวญโดยแยบคาย เมื่อมองเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นทางออกที่ดีที่สุด นานาประเทศเขายอมรับก็จงร่วมแรงร่วมใจกันใช้อำนาจของประชาชนเถิด มิฉะนั้นแล้วสังคมไทยจะถึงทางตัน ไม่มีทางออกจบท่เหมือนเรือเกลือ จอดไม่ต้องแจว ทุกภาคส่วนของสังคมต้องมองปัญหาของประเทศด้วยใจเที่ยงธรรม ธรรมรงค์ไว้ซึ่งความยุติธรรม อันเป็นความปรารถนาและความต้องการของมนุษย์เป็นพื้นฐาน ปราศจากอคติความลำเอียง กฎหมายก็ขอให้เป็นกฎหมายที่มีความเป็นธรรม เป็นข้อปฏิบัติที่ใช้ปกครองประเทศและยึดถือกันมาทุกยุคทุกสมัย กฎหมายหรือกฎสมมติของมนุษย์เป็นคุณ เมื่อมันเป็นเครื่องมือสนองความต้องการของธรรม แต่เมื่อความต้องการธรรม เลือนลางจางหาย กฎหมายก็อาจกลายเป็นเครื่องมือสนองความปรารถนาส่วนตัวของบุคคล เช่นเป็นเครื่องมือของการแสวงหาผลประโยชน์ของตน หรือการกลั่นแกล้งทำลายผู้อื่น กฎหมายหรือกฎสมมติของมนุษย์มีกำเนิดขึ้น เพื่อช่วยสนับสนุนธรรม หรือกฎแท้ของธรรมชาติให้ปรากฏผลเป็นจริงหนักแน่นในสังคมมนุษย์

แต่เมื่อคนแปลกแยกจากความจริงแท้แห่งธรรมหรือหลงลืมมองข้ามไป เข้าไม่ถึงธรรมแล้ว กฎหมายหรือกฎสมมติของมนุษย์นั้นก็เลือนลางคลาดเคลื่อนจากคุณค่าที่แท้จริงและกลับกลายเป็นเครื่องมือทำลายสังคมมนุษย์เสียเอง จะเห็นได้ว่า สังคมของนานาประเทศที่เป็นอริยะ ประกาศใช้กฎหมายโดยปราศจากฉันทาคติ

ลำเอียงเพราะรักใคร่ โทสะคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบ โมหะคติ ลำเอียงเพราะเขลา และภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว สังคมนั้น บ้านนั้น เมืองนั้น จะได้รับการยอมรับจากสังคมประเทศและสังคมโลก ประชาชนก็จะปฏิบัติตามอย่างมีความสุขและ อิ่มเอิบใจ นั่นก็แสดงว่า กฎหมายจะเป็นเครื่องมือที่ใช้ปกครองประเทศมีความศักดิ์สิทธิ์และ น่าเกรงขามของผู้คนในสังคม

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทย ประสบกับปัญหาวิกฤตการณ์เมืองอย่างรุนแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตสังคมตามมา ภาพการเช่นฆ่า ประหัตประหารคนไทยด้วยกันยังเป็นฝันร้าย (strong good) ที่ตราตรึงอยู่ในใจคนในสมัยนี้อย่างทรมานและขมขื่นยิ่งนัก แต่เก่าก่อนนานมา เราเคยภาคภูมิใจกับคำว่า สยามเมืองยิ้ม แต่เดี๋ยวนี้หาเป็นเช่นนั้นไม่ คนไทยมีความรู้สึกว่ายิ้มสยามเป็นยิ้มไม่มีเสน่ห์ ยิ้มแบบหน้าขึ้นอกตรม รอยยิ้มสยามเลยกลายเป็นรอยยิ้มแบบจืดชืด ไร้ชีวิตชีวา ไม่น่าประทับใจ เป็นรอยยิ้มที่แฝงไว้ด้วยเลศนัย ไม่น่าคบค้าสมาคมอีกต่อไป หากทุกคนมองปัญหาด้วยปัญญา ไม่อาฆาต พยาบาทปองร้าย ไม่เคียดแค้นชิงชัง ไม่ใส่ร้ายป้ายสีด้วยข้อมูลที่เป็นอกุศล กล่าวคือ มุสาวาทา เว้นจากการพูดเท็จ ปิสุนาวาจา เว้นจากการพูดส่อเสียด ผรุสวาจา เว้นจากการพูดคำหยาบ สัมผัสปลลาปวาจา เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และถือหลักอภัยธรรม หันหน้าเข้าหากันมุ่งเอาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง นำหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวคือพรหมวิหาร ๔ ซึ่ง

ประกอบด้วย เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้คนอื่นเป็นสุข กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี มีความสุข อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ (อภิ.วิภังค ๓๕/๓๖๙.) หากเข้าใจหลักพรหมวิหาร ๔ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือของท่านผู้ใหญ่อ่างถ่องแท้แล้วไซ้ร์ สันติสุขจะต้องบังเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แต่บางครั้งการประนีประนอม (compromise) ไม่เป็นการแก้ปัญหาก็แท้จริง ไม่อาจทำให้เกิดสันติภาพที่ยั่งยืน มนุษย์ที่พัฒนาจึงจะต้องไปให้ถึงความประสานกลมกลืนหรือความสอดคล้องสามัคคี (hamony) แต่ละฝ่ายที่ขัดแย้งกันนั้นต่างก็มุ่งจุดหมายที่จะเอาผลประโยชน์ของตน เมื่อต่างฝ่ายมีจุดหมายของตนคนละทางก็ยอมไปได้แค่การประนีประนอม วิธีแก้ปัญหาก็เกิดความประสานสอดคล้องอย่างถูกต้องให้ทั้งสองฝ่ายหรือทุกฝ่ายมองเห็นจุดหมายใหญ่เหนือขึ้นไป ซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกัน ข้อสรุปสำคัญในการแก้ไขความขัดแย้งมีอยู่ ๕ ข้อด้วยกันได้แก่

๑. ไม่ขึ้นอยู่กับความขัดแย้ง หรือการเป็นทาสของความขัดแย้งแต่ต้องได้ประโยชน์(ทางปัญญา)จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้ได้

๒. แกนของปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้ง ก็คือ ต้องมีเจตนาที่ดี มีความปรารถนาดี ต่อกัน มีเมตตาธรรม มุ่งไปสู่จุดหมายที่เป็นการสร้างสรรค์และพยายามใช้ปัญญาดำเนินการให้ปฏิบัติการดังกล่าวประสบความสำเร็จ

๓. ไม่มองอีกอย่างหนึ่งแบบแบ่งแยก ดำเนินการทุกอย่างด้วยความเป็นมิตร สุภาพ จริงใจ และมุ่งการอยู่ร่วมกัน

๔. สร้างบรรยากาศแห่งความสมานฉันท์ ด้วยการให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงกันในวิถีชีวิตที่เป็นจริง ตามหลักการเอาตัวเข้าสภาพ

๕. ในจุดที่เป็นการแก้ปัญหา ให้ทุกฝ่ายตระหนักในจุดมุ่งหมายที่เหนือขึ้นไปซึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่าย

เนื่องจากความขัดแย้งในมุมมองของพระพุทธศาสนามีนิสัยที่ครอบคลุมทั้งในมิติเชิงบวก และเชิงลบ ดังตัวแปรสำคัญของความขัดแย้งดังกล่าวจึงเป็นไปในมิติเชิงบวกและเชิงลบ จึงเป็นไปในองค์ธรรมฝ่าย “อกุศล” และ “กุศล” กล่าวคือหากความแย้งเป็นไปหรือดำรงอยู่บนฐานของแนวคิดเชิงลบย่อมจัดเป็นความขัดแย้งที่อยู่บนฐานของ “อกุศล” หากเป็นไปในเชิงบวกหรือเป็นความขัดแย้งที่มุ่งผลประโยชน์ขององค์กร ชุมชน และสังคมเป็นที่ตั้งย่อมเป็นความขัดแย้งที่อยู่บนมาตรฐานของ “กุศลมูล”

ตัวแปรของความขัดแย้งในด้านลบก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งเชิงลบขึ้นมา ดังจะเห็นได้จากกรณีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนำเสนอข้อมูลหรือข้อเท็จจริง โดยวาระซ่อนเร้น ซึ่งวาระซ่อนเร้นดังกล่าวนั้น ย่อมแฝงด้วยความต้องการเอาบางสิ่งบางอย่าง (โลภ) การไม่พอใจบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดหรือความคิดเห็นของเรา (โทสะ) และการนำเสนอข้อมูลโดยที่ไม่ได้วิเคราะห์ข้อมูลอย่างชัดเจนในทุกๆด้าน ด้าน(โมหะ)สิ่งที่กล่าวนั้น

จัดได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญขั้นแรงสุด ที่ซ่อนตัวอยู่ลึกในจิตของมนุษย์

ในประเด็นของ “อกุศล” อันเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเชิงลบนั้นเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า” ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการ คือโลภะ โทสะ และโมหะ เป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นเพชรฆาตรภายใน เป็นข้าศึกภายใน ซึ่งการนำเสนอความจริงในลักษณะนี้ทำให้เราเข้าใจ และเห็นภาพในเชิงนามธรรมได้ในบัดดลว่า อมิตรก็ดี ศัตรูก็ดี เพชฌฆาตรก็ดี และข้าศึกก็ดี เป็นสิ่งที่ร้ายกาจ และน่ากลัวเพียงใดเพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นประดุจผู้ทำลายเงาและฆ่าเราซึ่งผลข้างเคียงที่ตามมา ก็คือ การที่อกุศลดังกล่าวได้ชักพาให้เราไปทำร้ายและประทุษร้ายคนอื่น ๆ ต่อไปอีก

ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงพยายามย้ำเตือนให้เราได้ตระหนักว่านอกจากความโลภ ความโกรธ และความหลง จะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แล้วยังเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้เรา ไม่รู้จักเหตุและผล เพราะเมื่อใดจิตถูกครอบงำด้วยสิ่งดังกล่าว ความมืดบอดของปัญญา ก็จะตามมานอกจากอกุศลจะเป็นตัวบั่นทอนจิตของมนุษย์แล้วยังก่อให้เกิดความทุกข์ และความไม่ผาสุกแก่มนุษย์ทั้งหลายด้วย

สังคมไทยทุกวันนี้เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น แย่งคู่พิศवास แย่งอำนาจกันครองเสกสรรปั้นแต่งคำพูดซึ่งเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เพื่อสนองตัณหากิเลส

ของตัวเองเพียงต้องการให้ฝ่ายตรงกันข้ามได้รับความวิบัติเจ็บช้ำน้ำใจและหายนะ โดยผ่านเครื่องมือสื่อสาร เทคโนโลยีประเภทต่างๆ ในฐานะของตัวเอง

พระพุทธศาสนา ได้หล่อหลอมสังคมไทยด้วยหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามาเป็นเวลาช้านาน แม้แต่การจะพูดหรือบอกข่าวเล่าแจ้งต่อกันก็ขอให้พูดแต่สุภาพวาจา คือวาจาดี วาจางาม มีประโยชน์ มีความไพเราะน่าฟัง ไม่สร้างความเสียหายต่อตัวเองและบุคคลอื่น อริยมรรค ๘ ธรรมแห่งการหลุดพ้นคือสัมมาวาจา ซึ่งเป็นมรรคองค์ที่ ๓ สัมมาวาจามี ๒ ลักษณะ คือ ๑) ปิดวาจา ๒) คุยได้เฉพาะเรื่องที่อนุญาตที่นับเนื่องและเกื้อกูลต่อการปฏิบัติเท่านั้น เพื่อไม่ให้จิตเศร้าหมองและฟุ้งซ่าน

หลักการใช้สัมมาวาจา หรือการพูดที่ถูกต้อง ซึ่งในความหมายที่แท้ ควรหมายถึงการสื่อสารทุกรูปแบบด้วยเรื่องที่จะพูดหรือสื่อสารนั้นต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเหล่านี้ ในแง่ของวิธีการสื่อ

- ต้องพูดความจริง
- ต้องพูดด้วยจิตเมตตา
- ต้องพูดถูกกาล
- ต้องพูดด้วยภาษาสุภาพ
- ต้องพูดเพื่อประสานสามัคคีในแง่

ของสาร

- ต้องเป็นเรื่องจริง
 - ต้องเป็นเรื่องที่มีหลักฐาน
 - ต้องเป็นเรื่องที่มีประโยชน์
- ดังนั้น トラบใดที่เราจะต้องติดต่อกับ

เพื่อนมนุษย์ สัมมาวาจาหรือการสื่อสารที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ จำเป็นต้องใช้ อยู่เสมอ และเมื่อสื่อสารถูกต้องก็จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตทั้งในส่วนตัวและชีวิตการทำงาน

สังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้ ก่อให้เกิดวิกฤติการทางสังคมอย่างมากมาย ทั้งนี้ อาจเป็นต้นเหตุว่ามนุษย์ในโลกปัจจุบัน ล้วนมีชีวิตอยู่ได้ด้วยการแข่งขันกัน จึงใช้ความพยายามในทุกด้าน ในการที่จะเอาชนะคู่แข่งฝ่ายตรงข้ามในทุกทาง ถึงแม้วิถีทางเหล่านั้นจะเป็นวิถีทางที่ผิดก็ตาม ซึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมผู้มีบทบาทในทางการเมืองการปกครองของประเทศ ที่มักจะใช้มิฉฉาววาจาให้หลงเชื่อ เพื่อหาประโยชน์จากผู้อื่น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและปัญหาจริยธรรมมากมาย การใช้วาจาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการแสดงออกด้วยวาจา ย่อมเป็นไปได้ทั้งคุณและโทษ ถ้าเราใช้วาจาไปในทางที่ผิดก็อาจทำให้เกิดโทษแก่ผู้ใช้วาจานั้นได้ ดังคำสุนทรภู์กล่าวไว้ในนิราศภูเขาทองไว้ว่า

ถึงบางพูดพูดดีเป็นศรีศักดิ์
มีคนรักสรรสถ้อยอร่อยจิต
แม้พูดชั่วตัวตายทำลายมิตร
จะยอมผิดในมนุษย์เพราะพูดจา

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทย สังคมไทย คนไทย กำลังเผชิญกับวิกฤตแห่งความขัดแย้งอย่างใหญ่หลวง คนไทยทุกคนต้องร่วมมือร่วมใจกันด้วยจิตเมตตาในการขจัดความขัดแย้งให้หมดไปจากสังคมไทย ทุกคนควรใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา หันมาใช้หลักธรรม คำสอนของพุทธองค์

พระผู้มีพระภาคเจ้าพระผู้เป็นบรมครู
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ถึงแม้พระองค์
จะทรงปรินิพพานไปแล้วกว่า ๒๕๐๐ปี แต่พระ
ธรรมคำสอนทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นของ
พระพุทธองค์ ยังเป็นประทีป แสงแห่งปัญญา
และแสงแห่งธรรมที่จะนำพาสังคมไทยให้ก้าว
พ้นจากความขัดแย้งและแตกแยกไปได้ หากใช้
ปัญญาเพ่งพินิจพิจารณา ในการแก้ไขปัญหาความ
ขัดแย้งในสังคมไทยตามแนวพุทธธรรม และเมื่อ

นั้น ความผาสุกอย่างยั่งยืน รอยยิ้มสยาม รอยยิ้ม
แห่งธรรมจะกลับมาและคืนความสันติสุขให้กับ
สังคมไทยอีกอย่างยั่งยืน พวกเราทุกคนมาตั้งจิต
อธิษฐาน สวดมนต์ ภาวนาให้ประเทศของเราจง
ปราศจากนิรภัยทุกขภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง
และให้คนไทย สังคมไทย ได้มีจิตที่พูนลามกตีมต่ำ
ด้วยรสแห่งพระธรรมคำสอนของพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าด้วยเทอญ.

เอกสารอ้างอิง

- นิติศาสตร์แนวพุทธ จาก ธรรมกถา ปากฐา ณ.หอประชุม เล็ก จณณานนท์ สำนักงานอัยการสูงสุด
เมื่อวันที่ ๒๘ มี.ค ๒๕๓๙/ป.อ. ปยุตโต
- หนังสือสลายความขัดแย้ง:นิติศาสตร์-รัฐศาสตร์เศรษฐศาสตร์ แนวพุทธ
- หนังสือพุทธสันติวิธี:การบูรณาการหลักการและเครื่องมือขจัดความขัดแย้ง พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,
(นิติบุญมากรณี) พิมพ์ครั้งที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๔ หน้า๔๗-๗๕ (บทความขัดแย้งเขียน)
- หนังสือ นิพพาน รอบปฐมทัศน์,พระมหาประมวลฐานตโต, ดร. อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พิมพ์ครั้งที่ ๑ อาสาพหุชา ๒๕๕๖ หน้า ๔๗-๕๘
- หนังสือ พุทธธรรม : กับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤษภาคม ๒๕๕๖ พิมพ์ที่
บริษัท ๒๗ เซ็นจูรี่จำกัด กรุงเทพมหานคร หน้า ๕.
- คำกลอนสุนทรภู่อ้างอิงใน เทพ สุนทรศาสตร์, เพลงยาวนิราศสุนทรภู่ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕) หน้า ๓๕.